

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра політичних наук і права

Дмитрашко С. А.

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної
роботи з навчальної дисципліни
«Політичні еліти та лідерство»
для здобувачів вищої освіти першого(бакалаврського) рівня
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 052 «Політологія»

Одеса – 2021

УДК 321.7/02

Рекомендовано до друку Вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 5 від «17» «лютого» 2021 року)

Рецензенти: Наумкіна Світлана Михайлівна – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Пехнік Алевтина Валентинівна, кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних теорій Національного університету «Одеська юридична академія»

Дмитрашко С. А. Методичні рекомендації до практичних занять з навчальної дисципліни «Політичні еліти та лідерство» [для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» денної форми навчання]. Одеса : Університет Ушинського, 2021. – 51 с.

Методичні рекомендації укладені відповідно до Освітньо-професійної програми «Політологія» та робочої програми навчальної дисципліни «Політичні еліти та лідерство» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія» денної форми навчання. Вони розроблені для ознайомлення здобувачів із структурою та змістом навчальної дисципліни і призначені для підготовки практичних занять.

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Навчально-тематичний план дисципліни	9
3. Програма навчальної дисципліни	11
4. Плани практичних занять і самостійної роботи	18
5. Індивідуальна робота	38
6. Перелік запитань до підготовки до екзамену	40
7. Критерії оцінювання	42
8. Список рекомендованої літератури	46

I. ВСТУП

Навчальна дисципліна «Політичні еліти та лідерство» є необхідною складовою частиною професійної підготовки політологів. Молоді як новій генерації агентів змін важливо знати характеристики та специфіку формування політичної еліти. Не менш важливим є уміння управляти, бути сучасним і ефективним лідером. Здобувачі спеціальності «Політологія» із зацікавленістю пройдуть шлях формування навичок лідера та виховання якостей мерітократії.

«Політичні еліти та лідерство» - це та дисципліна, що є визначальною для всієї професійної діяльності політиків і політологів.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Політичні еліти та лідерство» є отримання теоретичних знань з дисципліни «Політичні еліти та лідерство» для засвоєння основних понять, категорій курсу, теорій, функцій та механізмів рекрутування політичної еліти, аналізу діяльності політичних лідерів та виявлення механізмів реалізації політичних рішень.

Навчальна дисципліна «Політичні еліти та лідерство» відноситься до обов'язкової компоненти освітньо-професійної програми «Політологія» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Передумови для вивчення дисципліни: одночасно з вивченням навчальної дисципліни «Політичні еліти та лідерство» студенти мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін: «Електронна демократія», «Політичні комунікації та PR», «Політичні партії та виборчі системи».

Очікувані програмні результати навчання:

1. ПРН 1 Називати наукові методи та категорії політичної науки.
2. ПРН 2 Виявляти здатність використовувати теорії, принципи, методи та поняття історико-теоретичних, галузевих та спеціальних

- політичних наук в навчанні та професійній діяльності.
3. ПРН 3 Застосувати основні методи аналізу, інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати новітні ІТ-технології у професійній діяльності.
 4. ПРН 5 Визначати та аналізувати актуальні проблеми соціальних та політичних відносин, а також особливості соціальних змін.
 5. ПРН 7 Оцінювати соціально-політичні явища і процеси, закономірності та тенденції розвитку політичної дійсності.
 6. ПРН 8 Використовувати аналітичні підходи до аналізу політичної ситуації, політичних процесів і явищ, дослідження суб'єктів політичної діяльності та міжінституціональних зв'язків, а також розробляти цілісні програми політичних досліджень.
 7. ПРН 10 Називати та описувати теоретичні моделі в поясненні тенденцій розвитку політичних інститутів та політичних процесів на різних рівнях.
 8. ПРН 12 Демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.
 9. ПРН 14 Ідентифікувати основні теорії, принципи, методи політичної науки, основні галузі (напрямки) політичного знання.
 10. ПРН 16 Демонструвати знання та навички, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень суспільно-політичних наук, здійснювати критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять сучасної політичної науки.
 11. ПРН 18 Вдосконалення методик політологічного та соціологічного аналізу, підготовки аналітичного матеріалу.

Очікувані результати навчання дисципліни:

Здобувач вищої освіти:

- 1) Знає основні ознаки політичного лідерства та еліти, їхню структуру, функції та види;
- 2) Знає основні класичні й сучасні концепції політичного лідерства та еліти;
- 3) Визначає проблеми формування політичної еліти;
- 4) Класифікує методи кількісного та якісного виміру політичної еліти та лідерства;
- 5) Визначає основні етапи розвитку політичного лідерства та формування політичної еліти в Україні;

Здобувач вищої освіти вміє:

- 1) застосовувати знання концепцій політичної еліти і лідерства, яке є підґрунтям професійного вирішення проблеми підвищення ефективності суспільно-політичного управління, і користуватись категоріальним апаратом політичної елітології;
- 2) аналізувати проблеми і специфіку розвитку сучасного лідерства та еліт в Україні, використовуючи методики їхнього аналізу і критерії оцінок; взаємовідносини центральної і регіональної еліти;
- 3) застосовувати навички прогнозування розвитку суспільно-політичних процесів на підставі аналізу суб'єктів центрального і регіонального політичного управління.
- 4) використовувати наукові методи та категорії політичної науки.
- 5) використовувати теорії, принципи, методи та поняття історико-теоретичних, галузевих та спеціальних політичних наук в навчанні та професійній діяльності.
- 6) застосувати основні методи аналізу, інноваційні підходи для вирішення професійних завдань, використовувати новітні ІТ-технології у професійній діяльності.
- 7) визначати та аналізувати актуальні проблеми соціальних та

політичних відносин, а також особливості соціальних змін.

- 8) Оцінювати соціально-політичні явища і процеси, закономірності та тенденції розвитку політичної дійсності.
- 9) використовувати аналітичні підходи до аналізу політичної ситуації, політичних процесів і явищ, дослідження суб'єктів політичної діяльності та міжінституціональних зв'язків, а також розробляти цілісні програми політичних досліджень.
- 10) Класифікувати та описувати теоретичні моделі в поясненні тенденцій розвитку політичних інститутів та політичних процесів на різних рівнях.
- 11) демонструвати навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань, бути критичним і самокритичним.
- 12) Ідентифікувати основні теорії, принципи, методи політичної науки, основні галузі (напрямки) політичного знання.
- 13) демонструвати знання та навички, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень суспільно-політичних наук, здійснювати критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять сучасної політичної науки
- 14) вдосконалювати методики політологічного та соціологічного аналізу, підготовки аналітичного матеріалу.

Унаслідок досягнення результатів навчання здобувачі вищої освіти в контексті змісту навчальної дисципліни мають опанувати **такі компетентності:**

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в політичній та викладацькій професійній діяльності або у процесі навчання, які

передбачають застосування певних теорій та методів політичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- 1) ЗК2. Набуття гнучкого мислення, відкритість до застосовування концептуальних і базових знань у практичних ситуаціях, розуміння предметної області та професійної діяльності.
- 2) ЗК3. Здатність до генерування нових ідей (креативність), прийняття обґрунтованих рішень, адаптації та дії в новій ситуації.
- 3) ЗК6. навички використання інформаційних і комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізу та використання інформації з різних джерел.
- 4) ЗК7. здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, проводить дослідження на відповідному рівні.
- 5) ЗК10. Здатність працювати автономно, визначати, формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення.

Фахові (спеціальні) компетентності:

- 6) ФК 1. Знання понятійно-категоріального апарату та методів політичної науки, основних галузей (напрямків) політичного знання.
- 7) ФК 2. Знання вчень та концепцій світової та української політичної думки.
- ФК 3 Знання основних компонентів політичного процесу на світовому, регіональному та національному рівнях.
- 8) ФК4. Знання принципів політологічного підходу до аналізу соціально-політичних явищ і процесів, окремих суб'єктів та інститутів; засад та технологій політичного прогнозування.
- 9) ФК6. Уміння працювати з оригінальними текстами та смисловими конструкціями, які містяться в них.
- 10) ФК7. Уміння аналізувати специфіку основних етапів розвитку

політики та світового політичного процесу.

11) ФК8. Уміння творчо осмислювати і застосовувати історичний досвід політичної практики.

12) ФК9. Уміння об'єктивно і критично оцінювати життєво важливу соціально- політичну інформацію.

13) ФК12. Здатність прийняття участі в проведенні політичних кампаній.

14) ФК13. Здатність застосувати прогностичні методи дослідження операцій у процесі підготовки та прийняття політичних рішень.

15) ФК14. Здатність ефективно застосовувати комунікативні технології в спілкуванні з різними суб'єктами взаємодії, застосовувати демократичні технології прийняття колективних рішень, враховуючи власні інтереси і потреби інших.

Дисципліна «Політичні еліти та лідерство» вивчається на четвертому курсі денної форми навчання. Включає лекції, семінарські заняття, самостійну роботу та завершується екзаменом.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ «ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ ТА ЛІДЕРСТВО»

3. Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	усьог о	л.	п.	с.р.	Інд	усьог о	л.	п.	с.р.	Інд
1	2	3	4	5	6	2	3	4	5	6
МОДУЛЬ 1. Політичні еліти та лідерство										
Змістовий модуль 1. Політичні еліти										
Тема 1. Поняття та типи еліт.	13	2	5	6						
Тема 2. Класичні та сучасні теорії еліт	13	2	5	6						

Тема 3. Функції та способи відбору (рекрутування) політичних еліт	13	2	5	6						
Тема 4. Особливості сучасних політичних еліт	13	2	5	6						
Тема 5. Українські елітарні теорії та етапи формування політичної еліти України	10	2	4	4						
Тема 6. Сучасні проблеми функціонування національних політичних еліт України	10	2	4	4						
Разом за змістовим модулем 1	72	12	28	32						
Змістовий модуль 2. Політичне лідерство										
Тема 1. Поняття, теорії та типологія політичного лідерства	13	2	5	6						
Тема 2. Функції та роль політичного лідерства в сучасному політичному просторі	13	2	5	6						
Тема 3. Роль політичного іміджу у формуванні політичного лідера	13	2	5	6						
Тема 4. Політичне лідерство як суспільний феномен	13	2	5	6						
Тема 5. Особливості формування політичного лідерства в сучасній Україні	10	2	4	4						
ІНДЗ	16				16					
Разом за змістовим модулем 2	78	10	24	28	16					
Усього:	150	22	52	60	116					

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Політичні еліти.

Тема 1. Поняття та типи еліт

Підходи до поняття «еліта». Поняття «еліта» в соціальних науках до кінця XIX - початку XX століття (Парето, Моска, Липинський). Якісні показники еліти: елітарність та елітність. Типи еліт за критеріями: за сферами життєдіяльності, за місцем у політичній системі, за структурою і характером внутрішніх зв'язків, за ступенем представництва, засобів рекрутування. Особливості політичної, економічної, духовної, інформаційної, національноетнічної, військової та професійної еліти. Специфічні субеліти - маргінали, демографічні еліти («золота молодь», феміністки). Рівні правлячої еліти (вища політична еліта, середня політична еліта, адміністративнобюрократична еліта). Характеристика правлячої (еліта влади) та опозиційної (контреліта) еліти. «Відкриті» і «закриті» типи еліт.

Тема 2. Класичні та сучасні теорії еліт

Теорія еліт Стародавнього Сходу. Правомірність поділу суспільства на меншість та більшість Конфуція. Елітарна концепцію в античній філософії (Платон). Теорія еліт Н. Макиавеллі. Елітарні концепції нового та новітнього часу: Ф. Ніцше, А. Шопенгауер. Концепції елітизму першої половини XX століття в роботах італійських політологів Вільфредо Парета, Еаetano Моски та німецького Роберта Міхельса. «Макиавеллістська школа». Доктрина «політичного класу» Е. Моски. Психологічна теорія еліти Ст. Парета. Концепція олігархії Р. Міхельса. Концепції еліт в сучасній політичній науці. Ціннісні теорії. Теорії демократичного елітизму. Функціональні теорії (концепції плюралізму еліт). Ліволіберальні теорії. Американська школа теорії еліт 40-60-х років XX ст. (Дж. Бернхейма («Ера організаторів»), Дж. К. Еелбрейта, Райта Міллса («Правляча еліта»). Концепції еліт 70-80-років XX ст.

(Роберт Даль (США) і Раймон Арон (Франція). Мерітократичний підхід. К. Мангейма, технократичний (А. Богданов, Т. Веблен) і організаційно-управлінський підхід (Дж. Бернхейм, Д. Белл, А. Гоулднер). Теорія «самовідношення» панівного класу французького суспільства (П'єр Бірнбаум). Концепція еліт Ральфа Дарендорфа.

Тема 3. Функції та способи відбору (рекрутування) політичних еліт

Основні функції політичної еліти: стратегічна, комунікативна, організаційна чи

мобілізаційна, інтегративна. Поняття рекрутування політичної еліти. Канали рекрутування політичних еліт. Механізми рекрутування політичних еліт (система гільдій та антрепренерська моделі). Способи рекрутування політичних еліт в демократичних та авторитарних суспільствах. Відкриті та закриті типи рекрутування політичних еліт. Фактори впливу на формування сучасних політичних еліт. Роль розповсюдження демократії у трансформації сучасних політичних еліт. Поняття регіональна еліта. Особливості формування сучасних регіональних еліт Центрально-Східної та Західної Європи. Характеристики сучасної політичної еліти розвинутих індустріальних країн. Політична еліта США, за Р. Міллсом, у праці «Правляча еліта». Особливості сучасних політичних еліт за регіональними ознаками (Політичні еліти Росії, країн Середньої Азії, США, країн ЄС).

Тема 4. Особливості сучасних політичних еліт

Фактори впливу на формування сучасних політичних еліт. Роль розповсюдження демократії у трансформації сучасних політичних еліт. Поняття регіональна еліта. Особливості формування сучасних регіональних еліт Центрально-Східної та Західної Європи. Характеристики сучасної політичної еліти розвинутих індустріальних країн. Політична еліта США, за Р. Міллсом, у праці «Правляча еліта». Особливості сучасних політичних еліт за регіональними ознаками

(Політичні еліти Росії, країн Середньої Азії, США, країн ЄС).

Тема 5. Українські елітарні теорії та етапи формування політичної еліти України.

Основні українські елітарні теорії - «Національна артистократія» В. Липинського; теорія національної еліти М. Міхновського; погляди Михайла Грушевського на роль еліти у державотворчих процесах; політична еліта у працях Володимира Винниченка.

Етапи формування політичної еліти України. Родова еліта XIV - середина XVII ст. Українська національна еліта періоду козацтва XVII-XVIII ст. Народницька генерація XIX ст. у формуванні української політичної еліти. Українська політична еліта радянського періоду (1922-1991 рр.). Сучасна політична еліта України. Процес трансформації сучасної політичної еліти України. Перший період кінця 1980-х - середини 1990-х років: псевдоеліта та її характеристики. Другий період середини 1990-х — 2004 рр.). Третій етап формування української політичної еліти (2004-2013 рр.) - етап активної конкуренції правлячої еліти та контреліти. Вплив «Помаранчевої революції» на формування української правлячої політичної еліти. Сучасний етап діяльності української правлячої еліти. Докорінна трансформація політико-управлінської української еліти у зв'язку з подіями «Революції Гідності» та війні на Південному Сході України.

Тема 6. Сучасні проблеми функціонування національних політичних еліт України.

Основні підходи до поняття національної політичної еліти. Її функції та шляхи рекрутування. Радянська спадщина як значне негативне явище у формуванні та функціонуванні національної політичної еліти. Формування іміджу української національної політичної еліти та вплив на цей процес основних вітчизняних та закордонних подій. Національна державна програма формування політичної еліти. Політичне виховання

молоді як головна умова формування нового покоління національної еліти України.

Змістовний Модуль 2. Політичне лідерство

Тема 1. Поняття, теорії та типологія політичного лідерства

Підходи до визначення політичного лідерства. Ознаки та характеристики політичного лідера. Теорія політичного лідерства Н. Макіавеллі. Сучасні теорії політичного лідерства: ситуаційна теорія, теорія визначальної ролі наступників, психологічні теорії. Класичні теорії політичного лідерства З. Фрейда, Г. Леборна, Е. Фромма та Т. Адорно. Основні теоретико-методологічні підходи до вивчення політичного лідерства: теологічна, натуралістична, соціальна та раціонально-критична парадигми. Основні типології лідерства. Типологія лідерства, за М. Вебером. Три типи лідерства, за М. Вебером: традиційне, раціонально-легітимне, харизматичне. Типологія лідерства за стилем політики Г. Лассуелла: лідерів-адміністраторів, агітаторів, теоретиків. Типологія політичного лідерства Є. Вятра за психологічними рисами та типами поведінки політичних лідерів. Типологія політичних лідерів Маргарет Херманн.

Тема 2. Функції та роль політичного лідерства в сучасному політичному просторі.

Основні функції політичних лідерів в різних соціально-політичних та економічних ситуаціях. Функції політичних лідерів в умовах кризової ситуації: аналітична функція, функція розробки програми дій (управлінська), функція мобілізації. Функції політичних лідерів в умовах відносної стабільності суспільства: новаторська, комунікативна, організаторська, координаційна, інтегративна, функція легітимації. Відбір і підготовка політичних лідерів. Соціальні рівні лідерства. Формальне і неформальне політичне лідерство. Стилі політичного лідерства. Фактори, що впливають на стиль лідерства. Риси

авторитарного лідерства. Демократичний тип лідерів. Роль політичного лідера в сучасному політичному розвитку країн. Особисті якості та характеристики політичного лідера, за роботою Н. Макіавеллі «Государ». Концепція людини - лідера, надлюдини Ф. Ніцше. Марксистська теорія політичних лідерів як історично необхідних виразників класових інтересів.

Тема 3. Роль політичного іміджу у формуванні політичного лідера.

Поняття та різновиди політичного іміджу (об'єктивний, суб'єктивний та модулюємий). Визначення природи політичного лідерства. «Теорія героїв» та «теорія рис». Концепція «харизми» політичного лідера. Роль несвідомих факторів у розвитку кар'єри лідера Г. Лассуелла. Техніка розщеплення соціальної реальності Т. Адорно. Сучасні підходи до визначення проблеми іміджу політичного лідерства. Позитивні та негативні риси політичного іміджу лідера. Механізми формування політичного іміджу лідера. Роль ЗМІ у формуванні іміджу політичного лідера. Політична реклама як один з елементів маркетингових комунікацій. Візуалізація інформації у формуванні іміджу політичного лідера. Механізми маніпуляції свідомістю та поведінкою людей. Роль політичної легітимізації при формуванні політичного лідера. Засоби оптимізації політичного іміджу.

Тема 4. Політичне лідерство як суспільний феномен.

Підходи до визначення «політичного лідерства» в Україні. Три рівня політичних лідерів (за характером і масштабами діяльності) - лідер малої (ініціативної) групи, колективу; лідери громадського руху (організації, установи, партії); політик, що діє в системі владних у національному масштабі відносин). їх особливості формування та функціонування. Лідери політичних партій та їх роль і значення у визначенні вектору розвитку країни.

Тема 5. Особливості формування політичного лідерства в сучасній

Україні.

Вплив радянського минулого на сучасний стан політичного лідерства в країні. Еволюція політичного лідерства та формування нового покоління політичних лідерів під впливом «Помаранчевої революції» та «Революції гідності». Шляхи рекрутування та механізм функціонування політичного лідерства в сучасній Україні. Регіональні особливості формування політичних лідерів. Політичний портрет національного політичного лідера України. Перспективи подальшого розвитку інституту політичного лідерства в країні. Порівняльна характеристика формування та розвитку інституту політичного лідерства в Україні та інших європейських країн.

5. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ ДО КОЖНОЇ ТЕМИ

Загальні положення

Основне завдання практичних занять поглиблювати і закріплювати знання, отримані на лекційних заняттях та самостійно опрацьовані. Практичні заняття є необхідним видом навчання, оскільки допомагають систематизувати знання, сформувати уявлення про політичні еліти та лідерство, виховати навички ясного логічного обговорення та сприйняття різних позицій, довести власну позицію.

Перелік тем практичних занять відповідає робочій навчальній програмі курсу. У планах практичних занять здобувач отримає інформацію щодо форми проведення заняття, питань, які винесені на обговорення, завдання та літературу для опрацювання теоретичного матеріалу та знайомства з оригінальною позицією авторів.

Використання сучасних технологій для підготовки до занять, створення мультимедійних презентацій вітається. Дискусійна форма проведення заняття або інші форми, наприклад, ділові ігри, рольові ігри, сторітелінг

розкривають знання, навички та здібності студентів, готують до професійної діяльності. Творча, плідна робота здобувачів на практичних заняттях дозволить краще підготуватися до екзамену.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Поняття та типи еліт	5
2.	Класичні та сучасні теорії еліт	5
3.	Функції та способи відбору (рекрутування)	5
4.	Особливості сучасних політичних еліт	5
5.	Українські елітарні теорії та етапи формування політичної еліти України	4
6.	Сучасні проблеми функціонування національних політичних еліт України	4
7.	Поняття, теорії та типологія політичного лідерства	5
8.	Функції та роль політичного лідерства в сучасному політичному просторі	5
9.	Роль політичного іміджу у формуванні політичного	5
10.	Політичне лідерство як суспільний феномен	5
11.	Особливості формування політичного лідерства в сучасній Україні	4
Всього		52

Методичні вказівки дозволяють самостійно опрацювати теоретичний матеріал з елітознавства, відповісти на тести, підготуватися до семінарських занять, опрацювати наукову статтю, підготувати реферат тощо. Зазначені види роботи здобувачі виконуватимуть до кожної теми. Підкреслимо, що виконувати самостійну роботу без роботи з першоджерелами, ресурсами Інтернету неможливо. Запропонована література дозволить якісно виконувати самостійну роботу. Контроль за виконанням самостійної роботи передбачає різні форми.

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
МОДУЛЬ 1. Політичні еліти та лідерство				
Змістовий модуль 1. Політична еліта				
1	Тема 1. Поняття та типи еліт	6		Усне опитування, письмове завдання
2	Тема 2. Класичні та сучасні теорії еліт	6		
3	Тема 3. Функції та способи відбору (рекрутування) політичних еліт	6		
4	Тема 4. Особливості сучасних політичних еліт	6		
5	Тема 5. Українські елітарні теорії та етапи формування політичної еліти України	6		
6	Тема 6. Сучасні проблеми функціонування національних політичних еліт України	4		Усне опитування, письмове завдання
Змістовий модуль 2. Політичне лідерство				
1	Тема 6. Поняття, теорії та типологія політичного лідерства	6		Усне опитування, письмове завдання
2	Тема 7. Функції та роль політичного лідерства в сучасному політичному просторі	6		
3	Тема 8. Роль політичного іміджу у формуванні політичного лідера	6		
4	Тема 9. Політичне лідерство як суспільний феномен	6		
5	Тема 10. Особливості формування політичного лідерства в сучасній Україні	4		
	Разом	60		

Тема 1. Поняття та типи еліт

Семінар № 1 – 2 (4 години)

Форма проведення – обговорення теоретичного матеріалу

ПЛАН

1. Підходи до поняття «еліта». Якісні показники еліти: елітарність та елітність.
2. Типи еліт за критеріями: за сферами життєдіяльності, за місцем у політичній системі, за структурою і характером внутрішніх зв'язків, за ступенем представництва, засобів рекрутування.
3. Особливості політичної, економічної, духовної, інформаційної, національно-етнічної, військової та професійної еліти.
4. Рівні правлячої еліти: вища політична еліта, середня політична еліта, адміністративно-бюрократична еліта.
5. Характеристика правлячої (еліта влади) та опозиційної (контреліта) еліти.
6. «Відкриті» та «закриті» типи еліт.
7. Формування політичної еліти незалежної України.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – усне опитування:

1. Наведіть приклади функціонування політичної еліти в інформаційному суспільстві.
2. Створіть таблицю з номінаціями «культурна еліта», «спортивна еліта», «військова еліта», «політична еліта». Обміркуйте шляхи формування еліти, її роль та функції в суспільстві.

Література:

1. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / І. М. Коваль, Л. О. Ануфрієв, О. І. Брусиловська та ін. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 с.

2. Пугачев В. П., Соловьев А. И. Введение в политологию: Учебник для студентов вузов. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 477 с.
3. Лекції з політології: Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 408 с.
4. Головатий М. Ф. Політична психологія: підручник для студентів вищ. навч. закл. – К.: Центр учбової літератури, 2020. – 400 с.

Тема 2 Класичні та сучасні теорії еліт

Семінар № 3 – 4 - 5 (6 годин)

Форма проведення – обговорення із застосуванням «методу Сократа», робота з першоджерелами.

1. Теорія еліт Стародавнього Сходу. Правомірність поділу суспільства на меншість та більшість Конфуція.
2. Елітарна концепція в античній філософії. Філософія вибраності Платона. Правління кращих в філософії Аристотеля.
3. Середньовічне розуміння еліти в творчості Августина Аврелія, Фоми Аквінського.
4. Теорія еліт Н. Макіавеллі.
5. «Аристократія духу» Ф. Ніцше.
6. Школа «макіавелістів»: «соціальна гетерогенність» і еліта В. Парето. Теорія циркуляції еліт В. Парето.
7. Школа «макіавелістів»: концепція «правлячого класу» Г. Моска. Канали формування еліти в концепції Г. Моска.
8. Школа «макевіалістів» : концепція соціальних механізмів формування елітарності Р. Міхельс. Суть «залізного закону олігархічних тенденцій» Р. Міхельса.
9. «Ціннісні теорії еліт»: погляди Хосе Ортега-і-Гассет.
10. «Ціннісні теорії еліт»: концепція еліт Ральфа Дарендорфа.
11. Концепція «демократичного елітизму» М. Вебера.

12. Ліберальний елітаризм: концепція «еліти влади» Чарльза Райта Міллса.
13. Концепція плюралізму еліт: Й. Шумпетер.
14. Неоелітистська концепція: прагматизм еліти Т. Дая і Л. Зіглера.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – дискусія.

Для обговорення теорій і концепцій мислителів буде використано прийом «занурення в епоху», тобто сюжетний опис у формі діалогу або полілогу студентів, які представляють різні епохи, концепції. За правилами студенти обирають рішення узгоджене з обставинами тогочасних епох. Після дискусії студенти обговорюють позиції, що найбільш переконали.

Література:

1. Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / І. М. Коваль, Л. О. Ануфрієв, О. І. Брусиловська та ін. – Харків: Фоліо, 2012. – 414 с.
2. Пугачев В. П., Соловьев А. И. Введение в политологию: Учебник для студентов вузов. – М.: Аспект Пресс, 2006. – 477 с.
3. Лекції з політології: Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 408 с.
4. Головатий М. Ф. Політична психологія: підручник для студентів вищ. навч. закл. – К.: Центр учбової літератури, 2020. – 400 с.
5. Історія політичної думки: підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми. – Л. : «Новий Світ – 2000», 2016. – 1000 с.
6. Кухта Б. Політичні еліти і лідери. – Л. : Кальварія, 2005. – 168 с.

Тема 3 Функції та способи відбору політичних еліт

Семінар 6 (2 години)

Форма проведення – обговорення із застосуванням прийому «прес-конференції».

План

1. Основні функції політичної еліти: стратегічна, комунікативна, організаційна, інтегративна.
2. Типи еліт.
3. Поняття рекрутування політичної еліти.
4. Механізм рекрутування політичної еліти.
5. Система гільдій.
6. Антрепренерська система.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – комунікаційна гра

Комунікаційна гра «Відбір політичних еліт – антрепренерська і система гільдій»

Завдання в команді

1. Група ділиться на 2 команди і рандомно обирає тип системи відбору політичних еліт.
2. Кожній команді необхідно розподілити між собою обов'язки і презентувати наступне –
 - охарактеризувати ту чи іншу систему
 - навести переваги та недоліки
 - навести приклади застосування в державах
3. Головне завдання – довести пріоритетність і виграшність використання саме обраної командою системи.
4. Протягом гри можна задавати питання команді-суперниці, намагатися спростувати переваги, використовувати медійний контент і оригінальні матеріали та інше.

Гра вийде вдалою, якщо обидві команди знайдуть компроміс чи дійдуть спільного висновку.

Література

1. Бебик В. Еліта, елітарність, лідерство //Віче. 1993. № 7. С. 107-115.
2. Еліта: витоки, сутність, перспективи / В. Кремень, В. Ільїн, С. Пролєєв та ін. ; за ред. В. Кременя. К. : Т-во «Знання України», 2011. – 527 с.
3. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. 2-ге видання. Львів : Кальварія, 1997. – 224 с.

Семінар 7. Світовий досвід рекрутування політичної еліти (2 години)

Форма проведення – обговорення із застосуванням прийому «прес-конференції».

План

1. Способи рекрутування політичних еліт в демократичних та авторитарних суспільствах.
2. Досвід формування й розвитку політико-адміністративної еліти.
3. Пріоритетні завдання ефективної кадрової політики та способи рекрутування політичних еліт.

Доцільним є використання прийому «**уявного інтерв'ю**» або «**прес-конференції**». Політичні діячі, управлінці дають відповіді на актуальні питання суспільства. Провокативні питання готують студенти, що виконують роль політичних опонентів. Ефект від використання прийому буде посилено, якщо інтерв'ю доповнити фрагментами політологічних джерел. Застосування цього прийому дозволить визначити основні способи рекрутування політичних еліт та окреслити основні шляхи формування сучасних еліт в інформаційному суспільстві.

Література

1. Бебик В. Еліта, елітарність, лідерство //Віче. 1993. № 7. С. 107-115.
2. Еліта: витоки, сутність, перспективи / В. Кремень, В. Ільїн, С. Пролєєв та ін. ; за ред. В. Кременя. К. : Т-во «Знання України», 2011. – 527 с.

3. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. 2-ге видання. Львів : Кальварія, 1997. – 224 с.

Тема 4 Особливості сучасних еліт

Семінар № 8 (2 години)

Форма проведення – «ділова гра» з метою визначення шляхів формування сучасних еліт.

План

1. Фактори впливу на формування сучасних політичних еліт.
2. «Нова еліта» постіндустріального суспільства.
3. Особливості формування сучасних регіональних еліт.
4. Характеристика сучасної політичної еліти країн .

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – захист підготовленого проекту «Портрет представника сучасних еліт. Хто він? Активіст, блогер, IT-фахівець, лікар...»

Доцільним є застосування прийому сторітелінга з метою визначення психологічних, особистісних, професійних якостей та створення портрету представника сучасних еліт.

Література.

1. Елітознавство: підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2013. 268 с.
2. Кухта Б. Політичні еліти і лідери. Львів : Кальварія. 2005. 168 с.
3. Політологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / І. М. Коваль (керівник авторського колективу). Харків : Фоліо, 2012. 414 с.

Семінар № 9. Політична еліта і демократія.

(2 години)

Форма проведення – «ділова гра» з метою визначення шляхів формування сучасних еліт.

План.

1. М. Дюверже про зміни розуміння демократії в сучасному світі.
2. Теорія елітарної демократії. Й. Шумпетер про еліти та вибори.
3. Ліволіберальна школа елітознавства. Ч.-Р. Міллс про політичну еліту США.
4. Теорія «відкритого суспільства» К. Поппера .
5. Характеристика еліт в різних типах політичних режимів.

Література.

1. Елітознавство: підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2013. 268 с.
2. Кухта Б. Політичні еліти і лідери. Львів : Кальварія. 2005. 168 с.
3. Політологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / І. М. Коваль (керівник авторського колективу). Харків : Фоліо, 2012. 414 с.

Тема 5 Українські елітарні теорії

Семінар № 10 Українські елітарні теорії.

(2 години)

Форма проведення – обговорення з використанням першоджерел.

План

1. Основні українські елітарні теорії.
2. «Національна аристократія» В. Липинського.
3. Теорія національної еліти М. Міхновського.
4. Погляди М. Грушевського на роль еліти у державотворчих процесах.
5. Політична еліта в працях В. Винниченко.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – тестування

1. Невелика група людей, чие місце і становище у суспільстві надає їм можливість прийняти рішення, які впливають на життя і

- розвиток суспільства, або суттєво впливати на процес виникнення й ухвалення таких рішень – це:
- a. Духовна еліта
 - b. Військова еліта
 - c. Політична еліта.
2. Якщо рішення має загальнонаціональне значення й від нього залежить подальша доля народу, то йдеться про
- a. Регіональну еліту
 - b. Загальнонаціональну еліту
 - c. Світову еліту.
3. Термін «еліта» виник
- a. У XVII столітті
 - b. У XIX столітті
 - c. У XX столітті
4. Застосував психологічний підхід до визначення особливостей еліти; поділив еліту на «левів» і «лисиць»; обґрунтував принцип «циркуляції еліт» -
- a. Платон
 - b. Н. Макіавеллі
 - c. В. Парето
5. Еліта керується усвідомленими інтересами, а нееліта лише почуттями – вважав:
- a. Аристотель
 - b. В. Парето
 - c. К. Маркс
6. Запропонував для визначення особливостей еліти «поведінковий підхід»:
- a. В. Парето
 - b. Г. Моска

- с. Р. Дарендорф
- 7. Поділив суспільство на два основних класи: керівників і керованих, де меншина більш здатна до організованих дій.
 - а. Г. Моска
 - б. Р. Міллс
 - с. К. Маркс
- 8. Стверджував, що у будь-якій організації, незалежно від її масштабів, керівники стають необхідними для її успішної діяльності та для її збереження:
 - а. Конфуцій
 - б. В. Ленін
 - с. Р. Міхельс
- 9. Р. Міхельс ставив організаційні фактори вище, ніж психологічні:
 - а. Так
 - б. Ні
- 10. Що дає еліти змогу монополізувати й утримувати політичну владу:
 - а. Організаційна оформленість, згуртованість
 - б. Аристократичне народження
 - с. Сила, знання, багатство

Література.

1. Історія політичної думки : підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2017. 632 с.
2. Націоналізм : Антологія. 3-тє видання / Упорядн. О. Проценко, В. Лісовий. К. : ВД «Простір», «Смолоскип», 2010. 684 с.

Семинар № 11 Етапи формування політичної еліти в Україні.

(2 години)

Форма проведення – **прийом «занурення в епоху»**, тобто сюжетний опис у формі діалогу або полілогу студентів, які представляють різні

соціальні групи та види політичної еліти. Після дискусії студенти обговорюють соціальне середовище, особливості способів формування еліти та засоби представництва інтересів соціальних груп.

План

1. Родова еліта XIV - середина XVII ст.
2. Українська національна еліта періоду козацтва XVII – XVIII ст.
3. Народницька генерація XIX ст.
4. Українська політична еліта радянського періоду (1922-1991).
5. Сучасна політична еліта України. Процес трансформації сучасної політичної еліти.
6. Сучасний стан формування української правлячої еліти.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – обговорення онлайн-лекції доктора філософських наук, професора А. Баумейстера «Як еліти створювали світ, в якому ми живемо». Пропонуємо поміркувати над поняттями «влада», «служіння», «честь». Ці якості властиві лише родовій еліти чи є якісною ознакою еліти, в тому числі, демократичної? Література.

1. Історія політичної думки : підручник / за заг. ред. Н. М. Хоми. Львів : Новий Світ-2000, 2017. 632 с.
2. Націоналізм : Антологія. 3-тє видання /Упорядн. О. Проценко, В. Лісовий. К. : ВД «Простір», «Смолоскип», 2010. 684 с.
3. Плохій С. Брама Європи. 2-ге вид. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 496 с.

Тема 6 Сучасні проблеми функціонування національних політичних еліт України.

Семінар № 12 (2 години)

Форма проведення – обговорення з дискусією на заздалегідь запропоновану тему.

План.

1. Основні підходи до поняття національної політичної еліти.
2. Шляхи рекрутування української національної еліти.
3. Радянська спадщина як значне негативне явище у формуванні та функціонуванні національної політичної еліти.
4. Формування іміджу української національної політичної еліти.
5. Політичне виховання молоді як головна умова формування нового покоління національної еліти України.
6. «Нова генерація агентів змін» та функції політичної еліти.

Самостійна робота (4годин)

Форма контролю - дискусія

Дискусія **«Серйозні проблеми, з якими стикаємося, не можна вирішити на тому ж рівні мислення, на якому вони виникли» А. Ейнштейн.** Студенти поділяються на групи. Кожна група отримує право на вступне слово, запитання, післямову у визначеному часовому ритмі. 5 хвилин – вступне слово, 30 хвилин – дебати, 5 хвилин – заключне слово.

Література

1. Барна Н. В. Імеджелогія : Навч. посібник для дистанційного навчання / за наук. редак. В. М. Бебика. К. : Університет «Україна», 2008. 217 с.
2. Бронікова С. Рефреймінг як когнітивна методика управлінської практики // Науковий вісник «Демократичне врядування». 2008. Вип. 2. С.1-8
3. Пугачев В. П., Соловьев А. И. Введение в политологию : Учебник для студентов вузов. М. : Аспект Пресс, 2006. 477 с.
4. Хавкіна Л. М. Імеджелогія. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 64 с.
5. Кухта Б. Політичні еліти і лідери. Львів : Кальварія, 2005. 168 с.

Змістовний Модуль 2. Політичне лідерство

Тема 1. Поняття, теорії та типологія політичного лідерства

Семінар № 13-14 (4години)

Форма проведення – обговорення із захистом практичного завдання, отриманого заздалегідь.

План

1. Феномен лідерства в системі політичних відносин.
2. Природа лідерства: чиказька психологічна школа політики; франкфуртська школа політики.
3. Статус політичного лідера: функціонально-рольовий; професійний; морально-етичний; самооцінний вимір.
4. Типологія лідерства. Критерії визначення типології лідерства: прагнення до влади; джерела керівництва; функція в політичній системі; політична активність; ставлення до власної компетенції.
5. Типологія лідерства М. Вебера.
6. Типологія лідерства М. Херманн.
7. Риси політичного лідерства: акумулятивність, компетентність, наявність чіткої політичної програми; інноваційність; популярність; політична гнучкість; політична воля; вміння і здатність брати на себе відповідальність, гострий розум і політична інтуїція; організаційні здібності, мова; володіння політичними технологіями, привабливість, популізм.
8. Лідерство і керівництво. Загальнонаціональне лідерство.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – захист практичного завдання: «Складіть політичний портрет лідера» (на вибір студента). Орієнтуйтеся при складанні на найхарактерніші риси, ознаки якості лідера, які принципово відрізняють його від інших людей. Орієнтуйтеся на визначення поняття

«лідер», запропоновані І. Рижовим : „Лідерство в широкому сенсі ми можемо визначити, як невідчужені суб’єктно-об’єктні відносини домінування та підкорення, впливу та слідування із приводу завоювання, утримання й використання влади”

«А. Соловйовою „Лідерство – інститут влади, що дозволяє окремій особі за рахунок володіння вирішальними повноваженнями в процесі прийняття рішень в масштабах держави (партії, руху, регіону) та наявності авторитету провадити певну політичну лінію”.

Література.

1. Бойко С. Політичне лідерство в Україні : генезис і динаміка розвитку. Політичний менеджмент. 2011. № 6. С. 91-100.
2. Гошовська В. А. Політичне лідерство : Навчальний посібник. Київ : НАДУ, 2013. 112 с.
3. Кухта Б. Політичні еліти і лідери. Львів : Кальварія. 2005. 168 с.

Тема 2. Функції та роль політичного лідерства

Семінар № 15-16 (2 години)

Форма проведення – обговорення з виконанням практичного завдання, отриманого заздалегідь.

План.

1. Об’єктивна необхідність лідерства в спільноті. Політичне лідерство як соціальний феномен.
2. Типологія Є. Вятра .
3. Типологія Ж. Блонделя.
4. Особливості загальнонаціонального лідерства. Рівні діяльності політичного лідерства.
5. Механізм політичного лідерства.
6. Функції політичного лідерства.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – захист практичного завдання.

Практичне завдання: **обрати приклад загальнонаціонального лідерства з політичної історії або сучасності. Охарактеризувати тип та стиль політичного лідера в конкретно-політичній ситуації сталого розвитку, реформування, революції.**

Література

1. Блондель Ж. Политическое лидерство. Путь к всеобъемлющему анализу. М. : 1992
2. Головатий М. Політична психологія: підр. К. : Центр учбової літератури, 2020. 400 с.
3. Рукетт М.-Л. Познание масс. Очерки политической психологии. М. : «Канон+»РООИ «Реабилитация», 2010. – 272 с.
4. Холод В. В. Лекції з політології: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 408 с.

Тема 3. Формування іміджу політичного лідера

Семінар № 17-18 (4 години)

Форма проведення – обговорення з виконанням практичного завдання, отриманого заздалегідь.

План.

1. Політичний імідж.
2. Технологія і техніка створення політичного іміджу лідера.
3. Типології іміджу політичного лідера.
4. Способи формування політичного іміджу.
5. Психотехнології створення ефективного політичного іміджу.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – захист практичного завдання «Створення іміджу лідера перед виборами і після виборів». Опис необхідних

послідовних кроків: Ви – іміджмейкер. Ваше завдання - створити імідж лідеру перед виборами і після виборів. Ваші дії:

- Місце народження політика;
- Вік;
- Стать;
- Освіта;
- Досвід роботи;
- Підтримка (політична сила; електорат; комунікація з електоратом)
- Впізнаваність;
- «Легенда» лідера про своє життя.
- **Створюєте імідж : актуальний, тобто для цільової групи ; наступальний, тобто для тих, чії погляди хочете змінити.**
- **Важливо! Робота з лідером різниться у відповідності до того, які вибори: місцеві чи загальнонаціональні.**
- **Реальна чи вигадана особа, чи Ви самі – залежить від вашого вибору.**

Література

1. Бауман З. Плинні часи: життя в добу непевності. К. : Критика, 2013. 176 с.
2. Барна Н. В. Іміджелогія : Навч. посіб. для дистанційного навчання. К. : Університет «Україна», 2008. 217 с.
3. Броннікова С. Рефреймінг як когнітивна методика управлінської практики // Демократичне врядування. Науковий вісник. В. 2. 2008. С. 1-5.
4. Євдокімова О. О. Тексти лекцій з навчальної дисципліни «Теорія і практика іміджелогії». Харків : ХНУВС. 2019. 56 с.
5. Попович М. Кровавий век. Харьков : Фолио, 2017. 991 с.

6. Руккет М.-Л. Познание масс. Очерки политической психологии. М. : «Канон+»РООИ «Реабилитация», 2010. 272 с.

Тема 4 Політичне лідерство як суспільний феномен.

Семінар 19-20 (4 години)

Форма проведення – семінар за типом обговорення з елементами **якісного прогнозування.**

План.

1. Підходи до визначення «політичного лідерства» в Україні.
2. Три рівні (за характером і масштабами діяльності) політичних лідерів.
3. Лідер малої (ініціативної) групи, колективу.
4. Лідер громадського руху (організації, установи, партії).
5. Політик, що діє в системі владних відносин національного масштабу.
6. Особливості функціонування політичних лідерів різних рівнів.

Рекомендовано: Студенти працюють «малими групами». Перша група аналізує підходи визначення політичного лідера та порівнює з попередніми знаннями. Друга команда використовує сценарний метод та виокремлює ряд факторів, які формують максимально можливий варіант розвитку політичного лідерства на сучасному етапові. У висновку пропонується сценарій функціонування лідерів різних рівнів .

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – обговорення з попереднім переглядом кінострічки.

Імідж політика є важливим атрибутом у виборчих гонках, який навіть може забезпечити перемогу на виборах. Сюжет фільму «Наш бренд – криза» заснований на реальних подіях, що відбулися в 2002 році в Болівії. Джейн Бодін — успішна жінка, яка була одним з найкращих політтехнологів у світі, поки одного разу не заплямувала свою репутацію гучним політичним провалом. Вона практично відійшла від справ, але

знову повернулася до улюбленої професії після того, як отримала пропозицію провести передвиборчу компанію одного з претендентів на пост президента Болівії.

Завдання

5. Перегляньте, будь ласка, фільм і надайте коментарі щодо наступних питань:
 - Чи завжди імідж є позитивним і відповідає дійсності? Чим створений може нашкодити?
 - Чому головний слоган кампанії переводить, як «можливо, найкраща виборча кампанія, що перемогла»?
 - Чому іміджмейкери та політтехнологи є дуже затребуваними професіями у політичній сфері?
6. Наведіть 3 приклади, на вашу думку, коли політики чи інші суб'єкти політичного життя втрачали імідж? Наслідки?
7. Надайте усну відповідь на запитання – «Як створити успішний іміджевий образ?»

Література.

1. Блондель Ж. Политическое лидерство. Путь к всеобъемлющему анализу. М. : 1992
2. Головатий М. Політична психологія: підр. К. : Центр учбової літератури, 2020. 400 с.
3. Кухта Б. Політичні еліти і лідери. Львів : Кальварія, 2005. 168 с.
4. Рукетт М.-Л. Познание масс. Очерки политической психологии. М. : «Канон+»РООИ «Реабилитация», 2010. – 272 с.
5. Холод В. В. Лекції з політології: Навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 408 с.

Тема 5 Лідерство політичної еліти

Семінар 21-22 (4 години)

Форма проведення – метод «рольової гри».

План

1. Поняття «політична еліта», «правляча еліта», «політичне лідер».
2. Політичне лідерство управлінської еліти.
3. Модель політичного лідерства управлінської еліти.
4. Типологія політичного лідерства управлінської еліти.
5. Стилi лідерства політичної еліти.

Рекомендовано: Студенти готують заздалегідь обраний сценарій «рольової гри», де виконують ролі політика правлячої партії, опозиційного політика, чиновника. У висновку визначається специфіка функціоналу політиків, чиновників та їх відповідальність.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – есе.

Книгу Лі Якокка «Куди подівалися усі лідери» називають світовим бестселером, адже у ній активно обговорюються багато відомих американських політичних діячів: Р. Рейган, Дж. Буш, О'Ніл, Б. Клінтон, а також такі актуальні гострі теми, як вільна торгівля, імміграція, медичне обслуговування, залежність від нафти з-за кордону, фейкова інформація про Ірак і т. д. У цілому, книга буде дуже цікава насамперед тим, хто цікавиться політичним укладом закордонних країн і оцінкою політичних ситуацій, які виникають в Америці.

Завдання

1. Напишіть, будь ласка, есе і презентуйте власну версію теми – «Куди подівалися усі лідери?».
2. Наведіть 3 приклади, на вашу думку, політичних лідерів, що заслуговують такого звання або тих, хто вам імпонує і чому?
3. Надайте усну відповідь на запитання – «Які 3 кроки треба зробити, аби стати лідером?»

4. За бажанням, прочитати книгу Лі Якокка та зробити нотатки порад.

Література

1. Бойко С. Політичне лідерство в Україні : генезис і динаміка розвитку. Політичний менеджмент. 2011. № 6. С. 91-100.
2. Гошовська В. А. Політичне лідерство : Навчальний посібник. Київ : НАДУ, 2013. 112 с.
3. Кухта Б. Політичні еліти і лідери. Львів : Кальварія, 2005. 168 с.
4. Наумкіна С. М. Формування партії влади в сучасній Україні. Науковий вісник. Одеса : ОДПУ, 1998. №6. С. 84-91.
5. Наумкіна С. М. Політична еліта як вирішальна сила соціальних перетворень. Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць. Вип. 9. Одеса : Юридична література, 2000. С. 165-168.

Тема 6. Особливості формування політичного лідерства в сучасній Україні.

Семінар 23-24 (4 години)

Форма проведення – обговорення та захист **практичного завдання**, отриманого заздалегідь (у формі презентації)

План.

1. Періодизація формування політико-управлінської еліти сучасної України.
2. Роль і суспільна функція політичного лідерства в Україні.
3. Основні функції політичних лідерів в Україні.
4. Якості сучасного лідера в Україні.
5. Регіональні особливості формування політичних лідерів.

Самостійна робота (6 годин)

Форма контролю – захист практичного завдання № 1«Політичний портрет національного політичного лідера України»;

Практичного завдання № 2 «Порівняльна характеристика формування та розвитку інституту політичного лідерства в Україні та інших країн».

Рекомендовано підготувати практичне завдання з використанням презентації.

Література

1. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL : www.kmu.gov.ua
2. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : www.rada.gov.ua
3. Офіційний сайт Президента України. URL : www.president.gov.ua
4. Офіційний сайт Уряду України. URL : www.mon.gov.ua
5. Библиотека Гумер – гуманитарные науки. URL : www.gumer.info
6. Электронная библиотека Князева. URL : ebk/net/ua/Book/political_science/
7. Официальный сайт Киевской городской библиотеки. URL : lib.misto.kiev.ua [POLITOLOG]

1. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне завдання – форма організації навчання для поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які отримує здобувач. Індивідуальна робота спрямована на поглиблення знань студента з окремих тем дисципліни «Політична еліта і лідерство», дозволяє глибше вивчити лекційний матеріал, познайомитися з рекомендованою літературою та сформувати свою думку з проблеми, над якою працює студент.

Різновидом індивідуальних завдань є індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) навчально-дослідного характеру науково-дослідного характеру, які охоплюють декілька тем або зміст навчального курсу в цілому. До ІНДЗ належить реферат з презентацією. Тривалість

презентації не повинна перевищувати 15 хвилин. Здобувач повинен ретельно підготувати текст виступу, композиційно правильно вибудувати його, продумати логічну зв'язаність композиційних частин тексту, надати йому емоційне забарвлення, а й супроводити виступ візуальним рядом.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання є однією з форм навчального процесу, що виконується під час позааудиторної самостійної роботи. Індивідуальні завдання виконуються самостійно з одержанням необхідних консультацій з боку викладача.

Структура індивідуального завдання включає такі основні елементи:

- ✓ Титульний аркуш
- ✓ Зміст (план)
- ✓ Вступ
- ✓ Основна частина, яка складається з 2-3 рівнозначних за обсягом розділів, кожний з яких завершується стислими висновками
- ✓ Висновки
- ✓ Список використаних джерел

Обсяг – 15 -20 сторінок:

Титул – 1 стор.

Зміст – 1 стор.

Вступ – 1-2 стор.

Основна частина: 2-3 розділи, які завершуються стислими висновками.

Висновки – 1-2 стор.

Список використаних джерел – 10 джерел.

Правила оформлення реферату:

Текст реферату виконується на аркушах А4. Тип шрифту – Times New Roman. Шрифт – звичайний, розмір – 14, абзац – 1,25, інтервал – 1,5.

При написанні реферату обов'язковими є посилання на автора і джерело. Цитати, взяті із праць або офіційних документів, повинні відповідати оригіналу.

Порядок подання та захист індивідуального завдання:

Оцінка виставляється після ознайомлення викладача та усного виступу здобувача.

До ІНДЗ належить реферат.

1. Зміст поняття «політична еліта» суспільства та головні напрямки сучасної елітарної теорії.
2. Ціннісні теорії еліт.
3. Теорії демократичного елітизму.
4. Концепція плюралізму еліт.
5. Ліволіберальні елітарні концепції.
6. Номенклатурна система та її соціальні наслідки.
7. Соціальний аспект формування нової української еліти.
8. Історія формування та циркуляції політичних еліт України.
9. Політичні еліти від Київської Русі до XXI століття (на вибір студентів).
10. Характерні риси та динаміка змін національної еліти в сучасній незалежній Україні.
11. Основні кваліфікаційні ознаки і типи політичного лідерства
12. Стилi політичного лідерства
13. Політичне лідерство в новітній Україні.
14. Технології створення індивідуального стилю політичного лідера.
15. Технології управління особистим іміджем політика.
16. Корпоративна культура політиків: вигадка чи реальність?
17. Національна еліта України.
18. Мода, політика і Covid-19..
19. Маніпуляції та міфологізація в історії національних еліт.
20. Гендер у політиці: сучасне й майбутнє.

Питання до іспиту з дисципліни «Політичні еліти та лідерство»

1. Природна елітарність людських суспільств. Поняття «еліта» і його визначення.
2. Типологія політичних еліт. Основні ознаки політичної еліти та джерела її формування.
3. Теорія еліт Стародавнього Сходу. Правомірність поділу суспільства на меншість та більшість Конфуція.
4. Елітарна концепція в античній філософії. Філософія Платона. Правління кращих в філософії Аристотеля.
5. Теорія еліт Н. Макіавеллі.
6. Теорія циркуляції еліт В. Парето.
7. Концепція «правлячого класу» Г. Моска. Канали формування еліти в концепції Г. Моска.
8. Концепція соціальних механізмів формування елітарності Р. Міхельс. Суть «залізного закону олігархічних тенденцій» Р. Міхельса.
9. «Ціннісні теорії еліт»: погляди Хосе Ортега-і-Гассет.
- 10.«Ціннісні теорії еліт»: концепція еліт Ральфа Дарендорфа.
11. Концепція «демократичного елітизму» М. Вебера.
- 12.Ліберальний елітаризм: концепція «еліти влади» Чарльза Райта Мілса.
- 13.Концепція плюралізма еліт: Й. Шумпетер.
- 14.Неоелітистська концепція: прагматизм еліти Т. Дая і Л. Зіглера.
15. Основні функції політичної еліти.
- 16.Механізми та способи рекрутування політичної еліти.
- 17.Основні українські елітарні теорії.
- 18.Сучасна політична еліта України. Процес трансформації сучасної політичної еліти.

19. Сутність поняття «політичний лідер». Політичне лідерство як соціальний феномен.
20. Феномен політичного лідерства в творчості Н. Макіавеллі.
21. Теорії політичного лідерства: суть і особливості.
22. Типології політичного лідерства.
23. Типологія М. Херманн і Є. Вятра.
24. Політичне лідерство в сучасній європейській політичній думці.
25. Теорії політичного лідерства в працях українських дослідників.
26. Основні ознаки і типи політичного лідерства.
27. Характер політичного лідерства і форма здійснення влади.
28. Культ особи. Співвідношення «авторитет» - «культ».
29. Риси політичного лідерства.
30. Механізм і функції політичного лідерства.
31. Технологія і техніка створення політичного іміджу лідера.
32. Типології іміджу політичного лідера.
33. Способи формування політичного іміджу.
34. Стили політичного лідерства.
35. Політичне лідерство в новітній Україні.
36. Тенденції розвитку політичного лідерства.

6. Критерії оцінювання

У процесі викладання дисципліни «Політичні еліти та лідерство» застосовуються поточний та підсумковий контроль.

Форми контролю

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем.
	1 бал	Оцінюється робота здобувача, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
	2 бали	Оцінюється робота здобувача, який відтворює значну частину навчального матеріалу, але не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації. Розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, здобувачем допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
	3 бали	Оцінюється робота здобувача, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач не виконав завдання самостійної роботи.
	1 бал	Оцінюється робота здобувач, який не в змозі виконати більшості завдань самостійної роботи, не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) виконує окремі завдання самостійної роботи.
	2 бали	Оцінюється робота здобувача, який виконав значну частину самостійної роботи, але не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації. Розкриває зміст теоретичних запитань та

		практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, здобувачем допускаються при цьому окремі неточності та незначні помилки.
	3 бали	Здобувач у повному обсязі виконав завдання самостійної роботи, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Бали	Критерії
0 балів	Відповіді на запитання відсутні.
1-5 балів	Відповіді на запитання неповні, невпевнені. Відсутні приклади практичного використання
6-7 балів	Здобувач не вміє логічно думати, робити власні висновки. Відповіді на запитання формальні книжкові. Не наведено приклади практичного використання в освітньому процесі.
11-15 балів	Відповіді на запитання загалом правильні, проте наявні помилки у визначеннях. Здобувач намагається робити власні висновки, наводить приклади практичного використання в освітньому процесі.
16-20 балів	Здобувач уміє розмірковувати, робити власні висновки. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання.

7. Розподіл балів, які отримують здобувачі за результатами проміжного і підсумкового контролю

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота, ІНДЗ)			Підсумковий контроль (екзамен)	Сума
Змістовні модулі	Бали	Разом	0–20	0–100
ЗМ 1	0–40	0- 80		
ЗМ 2	0–40			

**Таблиця відповідності шкал оцінювання
навчальних досягнень здобувачів вищої освіти**

Показник успішності (у балах)	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен	залік
90–100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82–89	B (дуже добре)	добре	
74–81	C (добре)		
64–73	D (задовільно)	задовільно	
60–63	E (достатньо)		
35–59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю)	незадовільно (з можливістю повторного складання)	не зараховано (з можливістю повторного складання)
0–34	F (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	не зараховано (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)

**Рекомендовані джерела інформації
Основна література**

1. Авер'янов Н. Сучасна українська еліта: перспективи розвитку.

Українознавство. 2011. Вип. 15. С. 41-44.

2. Акаймова А. Політичний імідж та основні його характеристики. Політичний менеджмент. 2009. № 5. С. 29-34.

3. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки. Київ : Юніверс, 2004. 392 с.

4. Бойко С. Політичне лідерство в Україні : генезис і динаміка розвитку. Політичний менеджмент. 2011. № 6. С. 91-100.

5. Головатий М. Ф. Політична психологія : Навчальний посібник Київ : МАУП, 2001. 205 с.

6. Гошовська В. А. Політичне лідерство : Навчальний посібник. Київ : НАДУ, 2013. 112 с.

7. Держановська С. Л. Сутність політичного лідерства: аналіз праць сучасних українських науковців. Ефективність державного управління : зб. наук. пр. регіонального інституту державного управління Національної академії управління при Президентіві України. Вип.40. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2014. 316 с.

8. Елітознавство: підручник / за заг. ред. В. А. Гошовської. Київ : НАДУ, 2013. 268 с.

9. Журавський В. Політична еліта України: теорія і практика трансформації. Київ : Логос, 1999. 283 с.

10. Занік Я. М. Типи, поняття та класифікація еліт в історичному контексті. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2008. № 11 (129). 105 с.

11. П. Кіреєва О. Маргінальність сучасної управлінської еліти в Україні. Проблеми управління соціальним і гуманітарним розвитком : матер. регіон, наук,- практ. конф.; за заг. ред. В. Г. Вікторова. Донецьк : ДРІДУ НАДУ, 2008. С. 30-33

12. Кіянка І. Політична еліта у контексті трансформаційних процесів українського суспільства. Українська національна ідея: реалії та

перспективи розвитку. 2008. Вип. 20. С. 68-70.

13. Корнієнко В. О., Похило І. Д. Ефективність політичного лідера: критерії та механізми реалізації в сучасній Україні : Монографія. Вінниця : ВНТУ, 2009. 140 с.

14. Коротков Д. С. Політичний клас або політична еліта України : питання політичного дискурсу. Вісник СевНТУ : зб. наук. пр. 2001. Вип. 123. С. 87-90.

15. Кривошеїн В. В. Іміджова складова політичного світосприйняття: структура елементарного рівня. Грани, 2002. № 4. С. 117-121.

16. Кухта Б. Політичні еліти і лідери. Львів : Кальварія. 2005. 168 с.

17. Олещенко В. Механізми рекрутування політичних еліт та їх вплив на державну політику. Ефективність державного управління : зб. наук. пр. Регіонального інституту державного управління Національної академії управління при Президентіві України. Вип. 32. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. С. 308-314.

18. Олещенко В. Політичні еліти: особливості формування у період незалежності України. Вісник національної академії державного управління при Президентіві України, 2012. 190 с.

19. Пахарев А.Д. Политическое лидерство и лидеры. Монография. Київ. Знание України, 2001. 270 с.

20. Пахарев А. Д. Політичні інститути і процеси в сучасній Україні : Навчальний посібник. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 82 с.

21. Політика в особах (Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі : національний і регіональний контексти) : навчальний посібник / За заг. ред. Ф. М. Рудича. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 400 с.

22. Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в процесі політичної модернізації : монографія / а заг. ред. Е. А.

Афоніна, В. В. Лісничого, В. О. Радченка. Харків, 2007.160 с.

23. Пухкал О. Політична еліта і громадянське суспільство в Україні: становлення і взаємодія Вісник національної академії державного управління при Президентові України. 2009. Вип. 4. С. 193-202.

24. Роль еліт у трансформаційному суспільстві. Київ, 2003. 179 с.

25. Сучасна управлінська еліта в Україні: якісні характеристики, шляхи та методи підготовки : монографія / В. А. Ребкало, М.І. Пірен, В. В. Тертичка. Київ : НАДУ, 2003.187 с.

Допоміжна

1. Дахно І. І. Країни світу: енциклопедичний довідник. Київ : Мапа, 2004. 608 с.

2. Енциклопедія політичної думки / Пер. з англ. Київ : Дух і Літера, 2000.

3. Класики політичної думки від Платона до Макса Вебера: Пер. з нім. Київ : Тандем, 2002.

4. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Київ : Філадельфія, 1995.

5. Наумкіна С. М. Українська політична еліта зразка 1917 року. Науковий вісник : 36. наукових праць. Випуск 4-5. Одеса : ПДПУ, 1998. С. 3-9.

6. Наумкіна С. М. Формування партії влади в сучасній Україні. Науковий вісник. Одеса : ОДПУ, 1998. №6. С. 84-91.

7. Наумкіна С. М. Формування нової політичної еліти в Україні у 90-х роках. Правова держава. Одеса : ОДУ, 1998. № 1. С. 3-10.

8. Наумкіна С. М., Козловська Л. І. Революційні перетворення в суспільстві та трансформація еліт. Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць. Вип. 3-4. Одеса, 1998. С. 189-194.

9. Наумкіна С. М. Вплив масонства на українську політичну еліту в

1917-1920 рр. Вісник Одеського інституту внутрішніх справ, 1999. № 2. С. 162-166.

10. Наумкіна С. М. Формування українських партій і політичної еліти в 1917-1920 роках. Вестник СевГТУ. Вип. 17. Философия и политология. Сборник научных трудов / Отв. ред. А. А. Чемшит; Севаст. гос. тех. ун-т. Севастополь, 1999. С. 121-128.

11. Наумкіна С. М. Феномен української політичної еліти 90-х років. Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Відп. ред. Л. І. Кормич. Одеса : Астропринт, 1999. Вип. 5. С. 46-51.

12. Наумкіна С. М. Тенденції розвитку політичної еліти в Україні другої половини 90-х років. Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць. Вип. II. Одеса : Астропринт, 1999. С. 56-64

13. Наумкіна С. М. Аналіз розвитку української політичної еліти у 1994-99 роках // Нова політика, 1999. № 6. С. 34-38.

14. Наумкіна С. М. Особливості формування української політичної еліти під час Визвольних змагань та початку 90-х років. Українська еліта та її роль в державотворенні: Збірник наукових праць. Київ, 2000. С. 44[^]-9.

15. Наумкіна С. М., Чемякова С. А. Ще раз про проблему правлячої еліти. СевДТУ. Вип. 24. Політологія, 2000. С. 43-48.

16. Наумкіна С. М. Формування української політичної еліти та проблеми демократії: динаміка розвитку і взаємодії. Нова політика, 2000. № 6. С. 22-25.

17. Наумкіна С. М. Політичне лідерство як суспільне явище. Нова політика, 2000. № 2. С. 50-53.

18. Наумкіна С. М. Політична еліта як вирішальна сила соціальних перетворень. Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць. Вип. 9. Одеса : Юридична література, 2000. С. 165-168.

19. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник для студентів вузів. Київ : Генеза, 1997. 400 с.
20. Політологія. Навчальний енциклопедичний словник-довідник / За наук. ред. Н. М. Хоми. Для студентів ВНЗ I—IV рівнів акредитації. Львів : Новий Світ-2000, 2014. 779 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL : www.kmu.gov.ua
2. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : www.rada.gov.ua
3. Офіційний сайт Президента України. URL : www.president.gov.ua
4. Офіційний сайт Уряду України. URL : www.mon.gov.ua
5. Библиотека Гумер – гуманитарные науки. URL : www.gumer.info
6. Электронная библиотека Князева. URL : ebk/net/ua/Book/political_science/
7. Официальный сайт Киевской городской библиотеки. URL : lib.misto.kiev.ua [POLITOLOG]

Електронні версії окремих журналів:

Науковий журнал «Politicus». URL : <http://politicus.od.ua/index>

